

אמא, סבתא,

איך המצב הפוליטי? אל דאגה...כך שאלה סבתא שושנה במשך שנים. זה היה לפני חצי מאה. אז מדי פעם, כדי לסחוט חיוך מאמא, הייתי שואל אותה "אמא, איך המצב הפוליטי?" והחיוך עבד עד לפני שבועיים שלושה.

אני עובר על תמונות, דברים שנכתבו, מעלה זיכרונות. אתם יודעים כמה אפשר להספיק ולחוות ב 94 שנים? הרבה כל כך.

אפשר ללכת לאחור לבית ספר תיכון בעין חרוד, לפלמ"ח, לקורס אחיות, לימי הקיבוץ הראשונים. ולהיות סבתא. נלך 4 דורות לאחור.

אמא נולדה ב 1930 בברסלאו, אז גרמניה היום פולין. סבתא שושנה הייתה דור שלישי למשפחת קסלר, שומרת מסורת, שקיבלה רישיון לשבת בברלין הודות לסבא שהיה מהנדס רכבות. מקצוע מועדף. סבא יוחנן חי גם בברלין ולמד רפואת שיניים, והיה בקשר עם ארלוזורוב, אנצו סירני ומרטין בובר. אמא מספרת לחנה שטראוס (ב 2004) שסבא העריץ את התורה של מרטין בובר. ואז הציונות העלתה אותם לארץ ב 1933 ואנצו סירני היפנה את הזוג הצעיר עם מרפאת שיניים קומפלט (ללא כיסא) לגבעת ברנר. כשחושבים על זה היום קשה למצב את האירוע: נוחת לו דוקטור שיניים צעיר עם אשתו קניינית של בתי מסחר בגרמניה עם ילדה בת 3, ללא שפה, על גבעה ללא כל תשתית. זה אמיתי? אמא כותבת שלמעשה זו הפעם הראשונה שהיא פוגשת חול, וכורכר. בברלין זה לא היה מצוי.

אי שם בסוף 1980 ניסתה חנה שטראוס לגייס אותי להמשיך את מורשת רפואת השיניים של סבא יוחנן, אך זה לא צלח. וגם באמא, למרות היותה אחות בכל רמ"ח אבריה, הייתה מין התנגדות לכך שאני, וגם עומרי - נכדה, הרבה שנים מאוחר יותר, נעסוק ברפואה. כנראה קשור לפרפקציוניסטיות שהייתה טבועה בה, וידעה שבמקצוע הזה הפשרות קשות מאוד לניהול.

בת 3, פגשה את רוחלה זכאי על ערימת החול בגן. רוחלה מדברת בעברית, אמא לא מבינה מלה ועונה בגרמנית. מהר מאוד אמא תופסת את השפה (ושנים רבות אחרי זה לא מניחה לנכדתה לסטות מעברית סופר תיקנית) ומסרבת לדבר עם אמא שלה בגרמנית. סבא יוחנן תפס את השפה במהירות. סבתא שושנה התקשתה בעברית עד יומה האחרון.

בבית הספר המקומי של שנות ה 30, חווה סלומון פותחת לילדים את חלון הטבע ואמא נשארת מאוהבת בטבע כל חייה. חווה עושה את אותו התרגיל גם לנוח ולי (אם כי במידה פחותה). ובשנים האלה יש גם מחלות קשות שגובות קורבנות כמו דיפטריה, סקרלטינה (שנית) ושאר מרעין בישין. אמא כותבת "היינו צריכים להתמודד עם הדברים לבד".

אמא היא בקבוצת הילדים הראשונים של המשק. לימודים, טיולים, חגים. שפע חוויות. וגם לקבל שעון בר מצווה ממלווין, וספר האגדה של ביאליק עם הקבלה לחברות. עם זאת, בסוף שנות ה 30 אמא זוכרת הרגשה מאוד ברורה שגבעת ברנר מוקפת בכפרים ערביים עוינים, ויש פחד. זו חברה של הורים וילדים. אין סבים וסבתות. ההורים סבלו אישי וטרגדיות בעקבות השואה ואמא אומרת "אנשים היו עסוקים בבניית הארץ ועל הסבל האישי שלהם או הטרגדיות לא דיברו". טוב נו, על מה יקים כן דיברו? אמא לא אהבה שכופים עליה. סימן ראשון לכך בגיל 15, כשאריה חצור לא נתן לה לצייר את הכנרת כפי שרצתה. הוא לא הצליח לכפות דעתו. כבר אמרתי, אמא הייתה פרפקציוניסטית, ללא מרפקים, ובדרכה שלה.

בגיל 16, יחד עם רוחלה, בהיעדר בית ספר תיכון בגבעה, נסעו שתיהן עם ליפט לעין חרוד. שם היה בית ספר תיכון לכלל התנועה הקיבוצית. שם חוותה אהבת נעורים ראשונה להלל לביא שנהרג ב 1948 בהיותו בן 19 בשירה לכפר דרום. ועתה, כל אימת שנהרג חייל ומותיר אישה צעירה פצועה, אני נזכר בלילית והלל. לפני כחמש שנים ביקרנו את אילנה לביא / לוז אחותו הגדולה של הלל. סגרתי מעגל מסוים. ועתה, סוגר מעגל נוסף ומצטט ממכתבו של שלמה לביא, אביו של הלל שכתב לאמא מלים אלו - "את יקרה לי, הרי היית יקרה להלל עד שעתו האחרונה".

"יום אחד בא שלמה שילוח שהיה כבר בפלמ"ח ואמר "אם אתם רוצים להתגייס אז תבואו אתי לחולדה". היינו דניאל סירני, ציבי, יורם בן דויד ואני. אמרנו לשלמה – בוודאי שאנחנו רוצים להתגייס לפלמ"ח!". לקחנו משהוא בתרמיל והתגייסנו בלי הסכמה של מוסדות גבעת ברנר....הייתי בגדוד הרביעי של חטיבת הראל. נכנסתי לעבודת המזכירות כפי שהבנתי. כל פעם נתקלתי בזה שחסרים אנשים"... באחת הנסיעות המשפחתיות לבצרה בפסח או ראש השנה הסכימה אמא לשחרר קצת מהזיכרונות הקשים של תקופה זו וסיפרה על אנשים צעירים הלומי קרב. אבל ענין הסודיות הרפואית היה טבוע בה כל כך עמוק שמעולם לא הרחיבה ולא שמענו עוד על הצד הזה של הדברים.

ואז נפתח פרק קורס האחיות שהחל כקורס לאחיות מעשיות בצריפין, והמשיך בתל השומר בבית ספר לאחיות. בסיום המחזור הראשון של בוגרות בית הספר הצבאי לאחיות ב – 1952 קיבלה אמא (חניכה מצטיינת!) את סיכת האחות מוורה וייצמן ואת הדרגה מהרמטכ"ל. אמא גילתה במהלך הלימודים שהיא מאוד אוהבת ללמוד ומאוד אהבה את המקצוע והמשיכה להתפתח בו לאורך השנים, בבית חולים קפלן ובמרפאת הקיבוץ, כולל שהייה של שנינו שנה בלונדון לצורך השתלמות על שיטות חדשות לחיטוי בחדרי ניתוח. חדר ניתוח היה המקום שבו הפרפקציוניזם של אמא שהה בבטחה. "שם הכול צריך להיות מצוין. אין פחות ממצוין. זה אני אומרת במבט לאחור".

מי שנכנס למרפאה בשנות ה 60, היה צריך לשים לב לכך שאני הקטן, הבן של האחות לילית, מגלגל שם במרץ וגאוה תחבושות אחרי כביסה, לשימוש חוזר. נוח באותם

השנים כבר חקר כל מיני פינות מרתקות בחצר המשק. לאמא נוח היה כבן לכל דבר. אלו היו שנים של צוותא מיוחדת. והיא מאוד מאוד אהבה את הקשר שנוח ואני שמרנו לאורך השנים.

אמא עבדה בבית החולים בששת הימים וביום כיפור. מראות קשים. היא אומרת את המשפט הכול כך נדוש – "כשהלל נולד בשנת 1954 חשבתי שלא יהיו עוד מלחמות".

בשנות ה-70 עשתה אמא תפקיד במזכירות וגילתה לעצמה שאם איננה סופר מקצועית במה שהיא עושה, לא תפיק הנאה. את הגן הזה ללא ספק גלגלה לדורות הבאים, לי ולילדים. את אהבתה לאומנות השקיעה בניהול בית לוצ'אנסקי וניסתה יחד עם דינה מור ואורקה להפוך את המקום למוזיאון.

הנכדים היו עבורה מקור שמחה גדול והיא עקבה בסקרנות ומקצוענות על התפתחותם. טיולי השדות הרגליים עם פרויקה הפכו לשותפות חמה ותומכת. ואז פרויקה לקח יוזמה וצירף את אמא להתרוצצויות שלו ברחבי העולם. הפאואר קפל הזה מקפל בחייו הרבה רגעים של שמחה משותפת.

בסוף שנת 2018 עברה אמא אירוע מוחי והיא נעשתה מוגבלת בדיבור ותלויה בטיפול צמוד. בשנים האלה למדנו כמה שאפשר להפיק ממה שיש – אם יודעים לשים בצד את מה שאין. אמא, כל אימת שהיינו מגיעים לביקור הייתה מאירה באור גדול את פניה. הפנים, ללא מלים, העיניים, התנועה המחייכת של הפה – כל אלו הם מקור שופע וחם של יצירת קשר ואהבה. לפני כארבע שנים אמא התעייפה מנסיעות בחגים והודיעה לי שזהו, לא זזים. כדרכה, מצאה אושר בסידור שמצאנו, פיקניק משפחתי מתחת לעץ הפיקוס עם מפה ואוכל של ערב החג. את האירוע האחרון הזה, ערכנו בהרכב מלא מלא כולל נינים והודעה על חתונת הנכדה לפני שלושה שבועות בראש השנה.

אשרינו שהקיבוץ מקיים את בית שקמה. לא היה קל לשכנע את אמא לעבור לשם תמורת הדירה שבה חיה כל כך הרבה שנים, אבל בעזרתנו וכושר השכנוע של פרויקה היא נאותה, וכך נפתח עוד פרק בחייה הארוכים. אייסה היקרה טיפלה באמא במסירות, ואז הגיעה ג'אנלין והפיקה מאמא חיוכים וצחוקים וכל כך הרבה אהבה.

אנחנו נפרדים ומשחררים היום את אמא, סבתא, שהגיעה לשיבה טובה. אמא חיה חיים מלאים ועשירים, מלאים בשינויים ובאתגרים מקצועיים ואישיים, תוך חתירה מתמדת לעוד חוויות ושאיפה לשלמות בכל אשר עשתה.

אמא, לא בכל דבר הצלחנו. למשל, לא בתיקון המצב הפוליטי ולא בהקמה של משפחה ממש ממש גדולה. לא הצלחת להשאיר אותי בגבעה, אבל נתת לי ללכת בלב שלם ותמיד נתת לי חופש מלא ותמיכה בכל אשר עשיתי. בקיצור, איך סבתא שושנה הייתה אומרת? "ככה זה".

תודה מכל הלב לכל נשות ואנשי צוות בית שקמה המסור בעבר ובהווה שדאג לבית חם לאמא במשך שש שנים. אין כאלה דברים בעולם. תודה לתמר הקברניטה. תודה

לאנשי הפיזיו, התופים, המוזיקה והריקודים, תודה לילדים שבאים מדי פעם לשמח את הדיירים בעת חגים. תודה לדיירים היקרים שהיו משפחתנו הקיבוצית בשנים האחרונות. תודה למטפלים האחרים בבית שתומכים ומסייעים אחד לשני. ובסוף, לג'נלין הנפלאה שהפקדנו בידיה האמונות את אמא, והיא בחוכמה, עדינות, חום הומור ואהבה טיפלה באמא והעניקה לה איכות חיים.

תרשו לי בעבור המטפלים בבית שקמה קטע באנגלית

Thank you from the bottom of my heart to the dedicated Beit Shikma staff who provided a warm home for Mom for six years. There are no such things in the world. Thanks to Tamar the captain. Thanks to the physios, drummers, musicians and dancers, thanks to the children who come from time to time. Thank you to the dear tenants who have been our kibbutz family in recent years. Thanks to the other caregivers at Bet Shikma who support and help each other. And finally, to our wonderful Janalyn, in whose faithful hands we entrusted mother, and she with wisdom, gentleness, warmth, humour and love took care of mother and gave her quality of life.

תודה